

**EUROPA
ŚRODKOWO-WSCHODNIA**

**KONTEKSTY
KULTURY
MEDIALNEJ**

**PERSPEKTYWA
ROSJI I UKRAINY**

Katedra Studiów Interkulturowych
Europy Środkowo-Wschodniej
Uniwersytet Warszawski

**EUROPA
ŚRODKOWO-WSCHODNIA**

**KONTEKSTY
KULTURY
MEDIALNEJ**

**PERSPEKTYWA
ROSJI I UKRAINY**

Redakcja naukowa

Marta Brzezińska-Pająk

Kamil Dwornik

Joanna Getka

Jerzy Grzybowski

Rostysław Kramar

Marcin Niemojewski

Katedra Studiów Interkulturowych
Europy Środkowo-Wschodniej
Uniwersytet Warszawski

Warszawa 2018

Interkulturowość Europy Środkowo-Wschodniej
Seria monografii pod redakcją Joanny Getki
Tom V

Recenzenci

Prof. UW dr hab. Magdalena Dąbrowska
Prof. dr hab. Aleksander Wirpsza

Redakcja naukowa

Marta Brzezińska-Pajak
Kamil Dwornik
Joanna Getka
Jerzy Grzybowski
Rostysław Kramar
Marcin Niemojewski

Redakcja stylistyczna artykułów

dr Monika Grącka

Projekt okładki

Alina Wiszenko-Zabrowarny

Realizacja wydawnicza

AKANT Alina Wiszenko-Zabrowarny
akant@home.pl

© Copyright by Katedra Studiów Interkulturowych
Europy Środkowo-Wschodniej UW
& individual articles to their Authors,

ISBN 978-83-917003-5-8

Wydanie I, Warszawa 2018

Katedra Studiów Interkulturowych Europy Środkowo-Wschodniej,
Uniwersytet Warszawski
ul. Szturmowa 4
02-678 Warszawa

Spis treści

Współczesne media rosyjskie w kontekście politycznym

Alexander Fedorov, Marek Sokołowski, <i>Media Education in Russia. Historical Context</i>	13
Taras Lylo, <i>Nowa mediadezontologia pojęć jako przesłanka ich manipulacyjnego wykorzystania w rosyjskiej propagandzie</i>	29
Iurii Melnyk, „Kraj wielkiego telewizora”: <i>fenomen rosyjskiego politycznego talk-show (2014–2017)</i>	41
Adam Jaskólski, <i>Wizerunek Ukrainy i ukraińskich władz w prorządowych rosyjskich mediach w latach 2014–2016. Analiza językoznawcza</i>	57
Olga Lesicka, <i>Językowy obraz przemian społeczno-gospodarczych w rosyjskich tekstach prasowych</i>	77

Z historii strategii komunikacyjnych

Ruslana Kramar, „З радістю очікуємо Ваших дописів”. <i>Співпраця Уляни Кравченко з українською міжвоєнною пресою Галичини</i>	95
Елена Борисова-Юрковская, <i>Роман Е. Водолазкина Лавр и агиографическая традиция в русской литературе: анализ преемственных связей</i>	107
Elena Janczuk, <i>Recepcja twórczości Mariny Cwietajewej w prasie emigracyjnej i radzieckiej w latach 1922–1925</i>	121

Rostysław Kramar, <i>Dowcip polityczny jako odzwierciedlenie nastrojów społecznych w ZSRR (casus odtajnionych materiałów folklorystycznych w byłych archiwach KGB i archiwum CIA)</i>	139
Anna Korzeniowska-Bihun, <i>Lwowski projekt teatralny Hra w nas jako metoda integracji ukraińskich uchodźców wewnętrznych</i>	155
Katarzyna Babulewicz, <i>Nu, pogodi!, or the Musical Chronicle of the Late USSR</i>	167
Noty o autorach	179

**WSPÓŁCZESNE
MEDIA ROSYJSKIE
W KONTEKŚCIE
POLITYCZNYM**

Alexander Fedorov

Rostov State University of Economics, Russia

Marek Sokołowski

University of Warmia and Mazury, Olsztyn, Department of Sociology, Poland

Media Education in Russia. Historical Context

In 2016, media education will have existed in Russia for 110 years. Its history dates back to 1896, so it is worth taking a closer look at how the model has been shaped over the years, how it has been affected by ideological influence and the economic situation in a particular historic time in this vast country, whose names have varied in the past: The Russian Empire, Russia, Soviet Russia, The Union of Soviet Socialist Republics and, currently, the Russian Federation. 1896 is regarded as the initial moment of media education, when the first movie shows were organised in some schools in St. Petersburg and Moscow. Local authorities supported such initiatives, as did the Ministry of Education, which even planned to appoint a special council for cinematography to equip schools with projectors and to create something resembling a school film library, containing movies recommended for watching by young people [Черепинский, 1989, p.7-8].

One can say that the hearth of film education in Russia was lit in 1919 when a film school was opened in Moscow. Important constituents of general media education in this country in the 1920's were film clubs and clubs of young journalists, amateur film/photo studios. In 1925 the Soviet Cinema's Friends Society (SCFS) was organized. A lot

of well-known Russian directors like Sergei Eisenstein, Vsevolod Pudovkin, Dziga Vertov and others were in the Central Council of this society. There were about 50 SCFS' amateur studios in Moscow that had film cameras and – 93 in St. Petersburg (Ilyichev, Naschekin, 1986, p.7). Similar clubs where films were shown, discussed and made; lectures, exhibitions were held, worked in Astrakhan, Vologda, Rostov-on-Don, Voronezh, Tomsk, Omsk, Novosibirsk and other cities. Due to the initiative of the Central Council of SCFS in Moscow the special educational course for club leaders from different cities were taught. Zarkhi, Romm, Pudovkin and other Russian filmmakers were teaching there. Teaching manuals were published. The first All-Russian Conference of SCFS was held in 1928 with delegates from 60 cities. For several years SCFS published its newspaper "Cinema". In 1930 this society included 110 thousand members. The SCFS' statutes distinguished the following objectives: to study the mass audience and to teach by the means of cinema.

Simultaneously, the media education of pupils and students through press was developing. "The government supported this process, pursuing two main goals: the spread of the communist ideology and the liquidation of illiteracy of the population (almost half of the country's population couldn't even read). These two goals were closely connected with each other. The role of media in a Soviet society was increasing rapidly. Dozens of newspapers and magazines published by different schoolchildren' – and youth unions appeared. Kids-journalists often joined the clubs where professional journalists taught them to prepare articles for newspapers and magazines" (Sharikov, 1990, p.29-30). Schools in almost all cities of Russia issued some kind of press or school paper in the 1920's.

However many of the creative attempts in Russian media education were abolished by the Stalin regime in 1934, when SCFS was closed. From the late thirties till early fifties on the whole only those film activities were allowed, which served aims of propaganda. However, in spite of the strict censorship, the debate clubs of SCFS developed in this way or another not only the creativity of children but also the critical thinking of the audience. Therefore they could provoke (undesirable for the regime) thoughts about life in the country and its social structure. Also cameras of some non-professional SCFS members could shoot something not very appropriate, not sanctioned by the authorities.

- Fedorov, A. (2005). *Media Education of Future Teachers*. Taganrog: Kuchma Publishing House, 314 p.
- Fedorov, A. (2007). *Development of the Media Competence and Critical Thinking of Pedagogical University's Students*. Moscow: ICOS UNESCO Program 'Information for All', 616 p.
- Fedorov, A. (2007). *Media Education: Sociology Surveys*. Taganrog: Kuchma Publishing House, 228 p.
- Ilyichev, S., Naschekin, B. (1986). *Cinema Amateur Movement: The Start and Perspectives*. Moscow: Iskusstvo, 110 p.
- Lebedev, N. (1969). *Film and Audience*. Moscow: BPSK, 55 p.
- Penzin, S. (1987). *Cinema and Aesthetic Education: Methodological Problems*. Voronezh: Voronezh University Press, 175 p.
- Rybak, L. (1980). *Alone with a Film. Cinema and School*. Moscow: BPSK, 57 p.
- Sharikov, A. (1990). *Media Education: International and Russian Experience*. Moscow: Russian Academy of Education, 66 p.
- Sokołowski, M. (2014). *Edukacja medialna w Rosji. Zarys problematyki*. [in:] *W Polsce i poza jej granicami. Media w XX i XXI wieku*, (ed.) A. Frankowiak, M. Rólkowska, J. Szydłowska, Olsztyn, p.201-2011.
- Waisfeld, I. (1993). Screen Evolution, Perception Evolution. *Specialist*. N 5, p. 3-6.

Edukacja medialna w Rosji. Kontekst historyczny

Streszczenie

Historia edukacji medialnej w Rosji sięga 1896 roku, kiedy to w wybranych szkołach Petersburga i Moskwy rozpoczęto pierwsze pokazy filmowe. Artykuł przedstawia węzłowe zagadnienia, związane z kształtowaniem się modelu zarówno sowieckiej szkoły edukacji filmowej, jak i nowoczesnych rozwiązań, związanych z rozwojem technik audiowizualnych, proponowanych od lat 60. XX wieku.

słowa kluczowe: edukacja filmowa w Rosji, edukacja medialna w Rosji, otoczenie społeczno-kulturowe w Rosji

Summary

The history of media education in Russia dates back to 1896, when the first film screenings began at selected schools in St. Petersburg and Moscow. The article discusses modal issues related to the shaping of the model of both the soviet film education and modern solutions proposed since the 60s of the twentieth century.

key words: film education in Russia, media education in Russia, social and cultural situation in Russia

Taras Lylo

Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki
tlylio@ukr.net

Nowa mediadezontologia pojęć jako przesłanka ich manipulacyjnego wykorzystania w rosyjskiej propagandzie

„Należy prawidłowo używać słów, a uwolnisz świat od połowy nieporozumień”

Kartezjusz

Wprowadzenie

Zgodnie z *Lexicon Philosophorum* ontologia jest nauką o „pierwszych zasadach i ostatecznych przyczynach”¹, a jej zadaniem jest „dociekanie natury wszystkiego, cokolwiek istnieje, czyli »tego, co jest«, zarówno w sferze realnej – przedmioty, zdarzenia, fakty – jak też wyabstrahowanej – pojęcia, kategorie, terminy”². We współczesnej przestrzeni medialnej mamy ściśle określoną tendencję, którą nazwano *dezontologizacją* (łac. *des* – partykuła przecząca z gr. *ontos* – byt, *logos* – nauka). Stanowi ona proces stopniowej utraty (oczyszczenia) semantycznego

¹ R. Goclenius, *Lexicon Philosophorum*, Hildesheim 1964.

² Za: <http://portalwiedzy.onet.pl/73646,ontologia,haslo.html>.

bytu pojęcia i jest wynikiem deformacji w polu znaku przede wszystkim pojęć światopoglądowych. Istota tej tendencji polega na próbach „uwolnienia znaku od treści, udzielenia obrazowi zdolności nie reprezentowania rzeczy, a jej zastąpienia i faktycznie anulowania”³. Środki masowego przekazu tworzą nowy typ ontologii – ontologii ekranu, wizerunku, gdzie media zasłaniają, zniekształcają autentyczne, prawdziwe parametry bytu pojęć, określające wydarzenia, ludzi i zjawiska.

Treść pojęć pozostaje transparentna, plastyczna. Przy pomocy tego typu semantycznych manipulacji dochodzi nie tylko do zastąpienia pojęć. Pojawiają się także fałszywe schematy argumentacji, struktury uświadomienia poszczególnych zjawisk światopoglądowych oraz tworzą się samowystarczalne światy medialne, ze swoim układem wartości czy antywartości. Światy te nie są zupełnie oderwane od rzeczywistości, gdyż czerpią z niej surowce. Najważniejszy jest proces, ponieważ w jego toku rzeczywistość zostaje pochłonięta i przyswojona przez samodzielny świat mass mediów, w wyniku czego jedyną rzeczywistością pozostaje rzeczywistość mediów, a nie ta prawdziwa, która zostaje podzielona na części, aby powtórnie zostać odtworzoną w potrzebnej wersji. Świat mediów tworzy się głównie z odsyłaczy do samego siebie.

W takiej przestrzeni objętość sprowadza się do płaszczyzny, szczelność staje się przezroczysta, a zamiast treści pojawia się powyższa interpretacja. Nominalnie świat ten werbalizuje takie same wartości i priorytety (interes narodowy, humanizm, tolerancja, demokracja), lecz w rzeczywistości powstają jedynie zarysy tych pojęć, a ich nową zawartość semantyczną media uzgadniają z własnymi priorytetami światopoglądowymi i priorytetami swoich właścicieli. Semantyczne wypełnienie powyższych zarysów odbywa się w semantycznym i ideologicznym polu kultury medialnej, a dezontologizacja pojęć ma miejsce na różnych poziomach.

Dominanta-określenie

W książce *Krzywe zwierciadło. O manipulacji w mediach*⁴ Maciej Iłowiecki pisze, że dziennikarze często posługują się barwnymi określe-

³ А. Дугин, *Искусство смотреть телевизор. Эссе о медиакратии*, „Литературная газета”, 25–31 grudnia 1984.

⁴ М. Іловієцький, *Криве zwierciadło. О манипуляції в медиі*, Lublin 2004.

Redaktorzy niniejszego tomu, kolejnego już w serii „Interkulturowość Europy Środkowo-Wschodniej”, postawili sobie za cel zaprezentowanie różnych ujęć problemu roli mediów w regionie. Autorzy poszczególnych rozdziałów książki pochylają się nad procesami, które zachodzą i zachodzą w mediach, literaturze oraz kulturze krajów regionu, z perspektywy antropologicznej. Uwagę poświęcono również wyzwaniom, które przed społeczeństwami naszej części kontynentu europejskiego stawia burzliwy rozwój technologii informacyjnych oraz nowych mediów.